

Central Lancashire Online Knowledge (CLoK)

Title	Svärtningen av grönskan
Type	Article
URL	https://clock.uclan.ac.uk/22684/
DOI	
Date	2017
Citation	Scott, Niall William richard (2017) Svärtningen av grönskan. Aiolos, Tidskrift for Literatur Teori och Estetik: Svart Ekologi, 56. pp. 91-99. ISSN 1400-7770
Creators	Scott, Niall William richard

It is advisable to refer to the publisher's version if you intend to cite from the work.

For information about Research at UCLan please go to <http://www.uclan.ac.uk/research/>

All outputs in CLoK are protected by Intellectual Property Rights law, including Copyright law. Copyright, IPR and Moral Rights for the works on this site are retained by the individual authors and/or other copyright owners. Terms and conditions for use of this material are defined in the <http://clock.uclan.ac.uk/policies/>

2	INLEDNING	91	NIALL SCOTT Svårtningen av grönskan
4	JESPER SVENBRO Farmakeia-sviten	101	MARINETTE GRIMBEEK Förföriska tentakulära ekologier
23	MICHEL FOUCAULT Förord till <i>Les mots et les choses</i>	105	ANNA PERSSON Luften och vattnets vägar
31	MICHEL FOUCAULT Don Quijote	109	TOBIAS DAHLKVIST Pessimism och ekokritik hos P. W. Zapffe
35	SVEN-OLOV WALLENSTEIN Foucault och exemplets logik	115	MATS O. SVENSSON Uexküll och den svarta ekologin
47	MARTIN HOLM Bakom moln bortom landskap	119	JAKOB JOHANN VON UEXKÜLL ur <i>På utflykt</i>
62	GUSTAV PHILIP CREUTZ ur <i>Atis och Camilla</i>	129	SEBASTIAN ERSSON Människodjuret hos de Sade
63	JESPER SVENBRO Artemis och herdediktens ursprung	133	SOFIA WIJCKMARK Fördömelse från trädskronorna!
67	HÅKAN TRYGGER Odysseus och järnålderns spår	138	STEN SELANDER Månsken och Myrtjärnen
78	EMPEDOKLES ur <i>Om naturen</i>	140	SOFIA ROBERG Gullfoss och En form av syn
80	NIKLAS HAGA En rovandes röst i öknen	145	ERIK VAN OOIJEN Skogens öron, vattnets ögon
83	ERIK VAN OOIJEN Introduktion till den svarta ekologin	155	BILDFÖRTECKNING

AIOLOS – TIDSKRIFT FÖR LITTERATUR, TEORI OCH ESTETIK. NUMMER: 56, mars 2017, »Svart ekologi«. ÅRGÅNG: 20. HUVUDREDAKTÖR: Håkan Trygger. REDAKTION: Daniel Pedersen (ansvarig utgivare), Anders Lindström, Niklas Haga, Lydia Wistisen. GÅSTREDAKTÖR FÖR DEN SVARTA EKOLOGIN: Erik van Ooijen. ADRESS: Aiolos tidskrift & Bokförlaget Faethon, Gotlandsgatan 72, 116 38 Stockholm. TEL: 070-696 38 08. E-POST: redaktion@aiolos.info. HEMSIDA: www.aiolos.info. www.faethon.se. PRENUMERATION: Privatpersoner 295 kr, studenter 250, institutioner 380 kr (4 nr). PRENUMERATIONS-ÄRENDE: prenumeration@aiolos.info. SÄTTNING: Håkan Trygger, FORM: BankerWessel. ISSN: 1400-7770. TRYCK: ALMA PLUSS, RIGA

Svårtningen av grönskan

NATUREN KASTAR OSS in i mörkret. Svårtningen av grönskan är ett varsel, en del av melankologins löfte om ett stundande mörker, ett intet.¹ Det är ett dubbelt förblindande där allt ljus absorberas samtidigt som betraktarens närsynta perspektiv begränsas till en punkt där själva synen går förlorad. Det är en inbjudan överlämnad till oss av svartmetallens *Wolves in the Throne Room*: en uppmaning att bege oss mot den mörkaste plats vi känner, in i skogen bortom busksnåren till en plats långt bortom själva mörkets relativa trygghet.² Svårtningen av grönskan är ingen *weltanschauung* utan står rentav i motsättning till varje åskådning, till betraktaren, ståndpunkten. Svårtningen av grönskan är inte någon skönmålning, vilket enbart är ett försök att maskera och fördunkla. Svårtningen av grönskan går inte emot den progressiva utvecklingen, som en negation av denna, utan framträder snarare, inaktivt. Jonathan Selzers formulering (till vilken denna essä står i skuld) ekar av skogsmarkernas sanning hos Negură Bunget och *Wolves in the Throne Room*: medvetenheten om naturen är en medvetenhet om tomrummet, en medvetenhet som vrider och vänder på sig själv och blir till tomt medvetande.³ Negru från rumänska Negură Bunget har framställt sitt och svartmetallens arbete med naturen som idéer rotade i andliga och metafysiska begrepp vilka når bortom, och formar, musiken.⁴ Svartmetallens ljud sträcker sig utåt och når den plats där den gröna skogskanten ger vika

för skuggorna; det svarta återvänder utan att komma tillbaka, som en tystnad och en svårtad grönska. Nyckeln till detta arbete är att det kräver svårta.

DEN GRÖNSKA SOM SKA SVÅRTAS

Den grönska som ska svårtas avser den frodiga naturen och de ideologier som etablerar en moralisk och politisk gemenskap vilken syftar till att rädda människans förhållande till naturen, och, än viktigare, att rädda naturen från människans påverkan. Dessa positioner tänks befinna sig på ett teoretiskt differentierat färgspektrum, från ljusgrönt till mörkgrönt, från grundekologi till djupekologi.⁵ Grönskan begränsar sig inte bara till miljövännernas och de gröna aktivisters perspektiv då dess rötter i själva verket sträcker sig djupt ner i det evolutionära tänkandet kring ändamålsenlighet och den biotiska världens organisering. Med ett evolutionärt språkbruk kan vi säga att den gröna rörelsen i allmänhet handlat om att anpassa sig till förändringar i omgivningen för att därmed bromsa den kris som sägs hota mänskligheten, biosfärens nedbrytning betraktad från människans ståndpunkt. Den gröna rörelsen svär sig till denna färg vilken utstrålar liv, vitalitet och blomstring, en hängiven omsorg om livet på den här planeten, och som därför förespråkar en godhjärtad relation till omgivningen.

Men eftersom den djupekologiska rörelsen betraktar människan som »ett hot mot naturen i dess helhet»,⁶ liksom ett hot mot själva mänskligheten, tycks den redan röra sig i riktning mot en svärtning. Genom att förvägra människan moralisk särställning förordar djupekologin en icke-antropomorf och icke-antropocentrisk position.⁷ Ett sätt att nå en sådan insikt går enligt somliga djupekologer via en *självinsikt* där man medvetandegör sig själv om en metafysisk holism och en samhörighet med naturen vilken inte tillstår någon ontologisk gränsdragning mellan den mänskliga och icke-mänskliga världen.⁸ Eftersom denna identifikation grundas i känslan av samhörighet med den biotiska gemenskapen, upplevelsen av att vara ett och hänga samman med biosfären, kommer man att förespråka ett slags vital »medvetenhet» snarare än något egentligt etiskt ställningstagande.⁹ Men emedan det är svårt att se hur självmedvetande kan leda till anti-antropomorfisering är det precis det som sker när grönskan svärtas och betraktaren avlägsnas. Mycket av diskursen kring naturen är abstrakt och rent begreppslig; ja, själva den naturliga miljö som de gröna perspektiven hänvisar till är abstrakt snarare än partikulär. Användningen av begrepp som natur och miljö verkar inte syfta till att beteckna någon särskild plats så mycket som att transcendera tid och rum.¹⁰ Tim Ingold har pekat ut det slags ståndpunkt som betraktar omgivningen som ett ting, skiljt och avgränsat från människor: en värld fjärrad från allt liv komplett i sig själv, och så människolivet.¹¹ Den svärtning av grönskan som denna melankologiska meditation här föreslår pekar istället mot en ännu rysligare lösning; en lösning som inte förespråkar någon förändring i vårt sätt att leva, och inte heller någon biocentrism eller ekocentrism eller ens något försök att bedöma handlingar utifrån naturens ståndpunkt. Istället tar den tillfället i akt och förkunnar utplånandet av alla ståndpunkter. Svärtning kräver att man förblindas av ljus, men också att ljuset bränt jorden svart så att denna inte längre kan reflektera något ljus, så att ljuset slukas och själva seendet omöjliggörs. Därmed alstrar

svärtningen en dubbel blindhet. Svärtningens melankologi uttrycker synens och seendets förlust, förstörandet av alla färger, det gråa som tonar till svart, så att till och med den kvarvarande sjukliga enfärgadhet som Maurice Merleau-Ponty beskriver drivs ut. De som anslutit sig till den gröna rörelsen dras då inte till att kontempera skogens grönskande, upplysta, synliga utkanter, utan slits snarare djupt in i mörkret, och till och med längre än så. Svartmetallen riktar sig till detta mörker, men rör sig också bortom exempelvis den afrikanska sång som återges av antropologen C. M. Turnbull: »Mörkret omger oss; men om mörkret finns och mörkret är av skogen, måste mörkret vara gott.»¹² Den måste gå bortom detta därför att mörkret fortfarande tillåter en relationell positionering i förhållande till ljuset och därför aldrig kan vara ren svärtning. Melankologin och svärtningen av grönskan träder in i skogens svarthet till den punkt där skogen inte längre finns; den »eviga skogen» där »allt tycks ha avlidit».¹³ Svärtningens medium – svartmetallen och dess tänkande – ikläder sig rollen som färjekarlen som döv och blind leder mänskligheten ner i avgrunden.

Svärtningen av grönskan är en gryende insikt vilken börjar i de skuggor som faller över den själv tillräcklige betraktarens ögon. Den skugga som rör sig över blicken i detta ekologins melankologiska ögonblick är en långsam rörelse som samtidigt förutsäger ett slutgiltigt, allt omslutande mörker. Det är en ekologi som blickar fram emot betraktarens försvinnande, utan att någonsin se framåt. I grunden är det ett mörkt och ogenomträngligt djup, slutet för varje reflektion, som i Merleau-Pontys beskrivning av den instabilitet mellan nivåer vilken »inte enbart genererar en intellektuell upplevelse av förvirring, utan också den avgörande upplevelsen av svindel och äckel som utgörs av medvetenheten om, och skräcken inför, vår egen tillfällighet».¹⁴ Därför liknar svärtningen Merleau-Pontys behandling av rummet. Till och med djupekologins förhoppning om ett perspektivlöst värde är oxymoroniskt; det inneboende värdet hos ett system knyts ju rimligen fortfarande till

ett perspektiv. Djupekologen – som vidhåller det möjliga i att bevara naturens eget icke-instrumentella värde – argumenterar visserligen mot den rena nyttan men bibehåller samtidigt värdeomdömet blick. Emedan det visserligen är hedervärt av djupekologen att angripa antropocentrismen förlitar sig denna teori samtidigt på den mänskliga självinsikten som vägen till medvetenhet om naturens egenvärde. Svårtningen av grönskan, å andra sidan, kräver ett evigt slut:

Blackened in the end/ throws all you can see into obscurity/
death of mother earth/ never a rebirth/ evolutions end/ never
will it mend¹⁵

Denna svårtningens förblindning återfinns också i Abgotts »Blizzard«:

I can see what you see not/ Vision milky then eyes rot/ When
you turn they will be gone/ Then you see what cannot be/ Sha-
dows move where light should be.¹⁶

Följaktligen leder detta »ut ur mörkret, ut ur sinnet« i förhoppningen om en värld utan betraktare – en värld som inte längre är någon värld.

IDÉERNAS FÖRRUTTNELSE

Den stig som härmed trampas upp genom det grå klimatet hyllar jäsningens och förruttnelsens tvåfaldiga förlopp som en början till svårtning. Växtmateriens och köttets kompostering är entropins hjälpmedel i svårtningen av grönskan: komposteringen av tänkandet om naturen, ett *putrefactio philosophorum*. Förruttnelsen stinker av överksamhet – de patogena clostridiumbakterier som förekommer i jorden saknar invasiv förmåga.¹⁷ Förruttelse uppstår ur sådant som helt enkelt redan är närvarande, rötans beståndsdelar utgör en ren förgiftning som redan finns på plats och produce-

rar exotoxiner och botulism. I Arnald från Villanovas skildring i *Rosarium Philosophorum* vidhåller filosofkungen Aristoteles: »Jag har aldrig sett något levande växa och föröka sig utan förruttelse och fåfängt vore det alkemiska arbetet om det ej förruttnades«.¹⁸ Så måste ekologin och miljörörelsen också förruttnas ty, som Bacchus säger, »när naturer korrumpas och förruttnas, då alstrar de«.¹⁹ Ett sådant alkemiskt uttryck för komposteringens värde byggs ut till en betraktelse över förruttnelsens potential:

Den filosofiska förruttnelsen är inget annat än kroppars fördärv och förstörelse. Ty när en form förstörs, skänker naturen den en ny form, förbättrad och förfinad. Förruttelse är detsamma som smutsens fördelning. Ty genom förruttnelsen förtärs allting, och en fördelning sker mellan det smutsiga, stinkande, och det som är rent. Ty en ren kropp som förruttnar börjar genast växa och föröka sig, vilket synliggörs av majs-kornet, som efter att ha legat många dagar under jordens värme börjar svälla, och det rena växer ut ur det och multipliceras, men det som är smutsigt och intet försvinner. Därför är förruttnelsen viktig också för vårt arbete, på grund av förutnämnda orsaker.²⁰

Tudianus beskrivning av förruttnelsen presenteras som en filosofisk förruttelse men är samtidigt ett fördärvande och förstörande av kroppar. En sådan förruttelse är nästan samtidig med befruktningen eftersom förruttnelsen betraktas som en uppdelning: å ena sidan det som är smutsigt, uselt, stinkande, å andra sidan det som är rent – när det smutsiga förstörs, återstår det rena. Kanske framstår idag detta alkemistiska antagande, att förruttnelsen spontant skapar ny materia, som löjeväckande, men den metaforiska betydelsen kvarstår ändå. Ett par som förenas i konceptionen kommer i deras samtida förruttelse också att svärtas av alkemin samtidigt som den svarta färgen förruttnar. Det vore fel att betrakta svårtningen som en motsats till den prunkande växtligheten i grönskans *oikos*, som något ont i konflikt med det goda, där ondska förstås som

kaos, dissonans och upplösning och godhet som harmoni, blomstrande och ordning. Vi måste komma ihåg att för alkemisten är själens svärtning, liksom biologins förruttnelse och sönderfall, nödvändig för transformationen. För att kunna begrunda svärtningens potential krävs dock att vi förpliktat oss till den fullkomliga svärtningen utan någon förhoppning om förvandling. Det vore ett misstag att försöka införa hopp i svärtningens förlopp, eller att söka sin tillflykt till detta hopp innan svärtningen har fått fullgöra sin destruktiva bana. Osiris, återuppståndelsens gud, framställs i både svart och grönt, men i denna tvetydighet har man ändå kommit att föredra grönskan, varför horder av ekologer och miljövänner sätter av för att leta i fel riktning.²¹ Därför tvingas vi bevittna olika slags pseudo-svärtning, desperata försök att klamra sig kvar vid avgrundens rand snarare än något hängivet överlämnande av sig själv åt dess djup. Redogörelser för nedbrytningsprocessen brukar fokusera på det liv som uppstår ur det svarta, uppkomsten av maskar, asätande, mögel och fruktbara näringsämnen för livskraftens stundande utbrott. Genom förruttnelsen och förmultnandet brer detritus ut sig, men vi måste också komma ihåg att jorden i sig är fullt tillräcklig för att svärtningen ska uppstå. Trots att denna slutgiltiga svärtning, utan efterföljande vitalitet, tycks omöjlig att tänka är det just vad svärtningen av grönskan kräver. Till och med djuppsykologin söker efter nedbrytningens transformativa potential. Grönskans svärtning låter sig däremot inte begränsas till alkemins glasbehållare, till kråkans svärtade huvud eller till psyket, utan söker en svärtning av själva varats, idéernas och tingens helhet.²² Detta skrivande sörjer för en svart beaktelse utan hopp om, eller tanke på, frälsning och förlåtelse.²³

FALSK OCH PSEUDO-SVÄRTNING

Det finns många slags pseudo-svärtning, svärtningar lika den som med hjälp av en oxideringsprocess skapar

kemiska beläggningar vilka förhindrar att rost uppstår på järnmetaller. Svartoxidering, vilken ofta tillämpas på olika slags bultar, skänker ett skydd åt metallen som är strukturbevarande och som till och med kan ge struktur åt föremål i upplösning. Därmed skyddas metallen i förlängningen från korrosion. Men om det finns sprickor i strukturen, exempelvis på grund av materialutmattning, blir detta endast en skönmålning, ett sätt att tillfälligt skjuta upp förfallet. Sann svärtning är istället djup och grundlig; total och allgenomträngande snarare än ytlig. Om den endast används som en beläggning, vilken hjälper till att avvisa ljuset, blir den ändå inte mer än en beläggning som verkar för att skydda det underliggande. Johannes uppenbarelse inser detta: utgjutandet av de sju vredesskålarna fullkomligen utesluter allt liv. Grönskans svärtning förkunnar essensen hos den svarta renhet i vilken betraktarens ställning inte blir långvarig:

A watcher of your pallid and fading grace / for I can see a dawn
/ swept in darkest haze²⁴

Svartmetallen vållar grönskans svärtning genom att främja ljudskuggor, de ljud som inför tystnaden utgör antingen ett misstag eller en uppenbarelse. Om det är en uppenbarelse är det också ett ljud som detroniserar lugnet. Det är en del av den skugga som svärter grönskan, som skändar livet sida vid sida av det ljus som skändar jorden till förmån för en livlös erosion, där allt förvandlas till damm. Det finns inget sätt att stoppa den, inte ens genom metallens kemiska svartoxidering. Försåvitt de maskiner som tjänar D. H. Lawrences hundhuvade gudinna genom att frambringa det svarta ur jorden till slut oundvikligen kommer att börja rosta, så kommer också livet ruttna och bli till grus.²⁵ Vi kan knappast ens föreställa oss vad som kommer att frambringas i denna slutgiltiga döds kraft: »Vi ser och känner också vissa ting som vi ej vet vad slags natur de springer ur, trots att vi vet att det är oss tillräckligt, men kan ej ge någon förklaring till detta, därför att de är dunkla och

outgrundliga och kanske gömda under jorden.«²⁶ De spår som lämnas kvar efter människans exploatering kommer att antropomorferas som ärr. Men det finns inga ärr i naturen; det är endast ett dumt tankesätt, ett önsketänkande, som om vi önskade att det som finns därute ska likna oss – ett antropocentriskt skämt.

Man kan invända att svartmetallens ljud varken inför svårning eller tystnad, utan snarare enbart representerar det riktninglösa energislöseriet hos någon som fäktar och fumlar runt i mörkret, ungefär som de miljörelser som i den annalkande svårningen åstadkommer så litet. Men en sådan förvillelse framhäver människans entusiastiska och ibland omedvetna försök att åstadkomma en riktninglös och falsk svårning lik den svårning som urbaniseringen utgör. Det missriktade antagandet att grönskan skulle svårtas genom stadernas utbredande betongskuggor, vilka lägger sig över de grönskande buskagen och gröna idrottsplanerna och därmed alstrar en arkitektur redo att förmultnas, liknar i mycket den kemiska beläggningens pseudo-svårning. Miljövännernas optimistiska tro på naturens förmåga att övervinna betongiseringen låter sprickorna öppnas till avgrundsdjupa håll; medan en sann svårning endast skulle behandla dessa tillfälliga monolitiska byggnader som vore de isberg flytande på framstörtande lerjord, beordrande »ytliga maskar« att dö.²⁷ Dessa är städer som fötts att rämna, det ena Detroit efter det andra, vilka kastar skuggor över gräset, ett smörjmedel av människo-tillverkad råolja vilket låter döden glida in och kväva det levande. Sådana svårningsförsök, präglade av mänsklig agens, har vi mött förut: missriktade projekt som misslyckas just därför att de knyts till och begränsas av mänskliga handlingar och så småningom rättas till med hjälp av en ny politik eller en förhöjd moral. Ett sådant svårningsförsök utgjordes av futuristernas strävan att rensa ut bland generationerna, med dess högljudda krav att det gamla skulle undanröjas, nostalgin avskaffas, och de italienska arkeologerna dödförklarar. Marinettis hyllande av ungdomen, den

expanderande industrialiseringen och teknologins framsteg måste ändå förr eller senare leda till rost och förfall, antingen i händerna på den mänskliga agensen hos en annan politisk moral, eller som en följd av teknoerosionens smygande kraft. Istället har allt resulterat i en *frånvaro* av förfall: en fortsatt teknologisk expansion, liksom ett fortsatt hyllande av hastigheten, produktiviteten och avfallet. Svårningen, å andra sidan, harsomsinständiga drivkraft, inte övervinna, animismen eller vita-liteten, utan förruttnelsen. Endast de »döda kommer resa sig ur den ruttna jorden till Dig«.²⁸

Miljövännernas sak har sin kärna i insikten (inom en biologisk diskurs) att mänskligheten saknar förmåga att anpassa sig till sin omgivning. Djupekologin svarar genom att söka naturens eget inneboende värde, utveckla en biotisk egalitarianism oberoende av det mänskliga perspektivet, och grunda sina handlingar i en självinsikt om alltings lika värde och att vara ett med naturen. Även om det inte skett utan invändningar skänker den biotiska egalitarianismens själva möjlighet röst åt den förståelse av livet, av vitaliteten hos *oikos*, som svårningen söker förkasta. Så ser vi de utdragna reaktionära lösningar med vilka djupekologin bemöter insikten om det som utmålas som »den stora miljökrisen«. Visserligen som å ena sidan förespråkar olika stadier av regression, ekologisk medvetenhet, primitivism; å andra sidan desperata försök att appropriera den teknologiska kapaciteten för att med den skapa en gästvänligare miljö vilken möjliggör mänsklighetens fortsatta överlevnad. Och ändå återfinns hos de senare en fläkt av nostalgi för naturens gästvänlighet. Ofta har man gått till väga genom att peka ut en kris och sedan försöka tackla denna, som i Max Horkheimers påpekande att en hämmande och disorganiserande faktor trätt in i vetenskapen och utpekandet av en kris inom vetenskapen när denna förvisso förmått gynna och utveckla den industriella produktionen men samtidigt misslyckats leva upp till ansvaret att också kunna hantera sociala problem.²⁹

Svärtningen skapar ett möjligt sätt att nå bortom krisens tröttsamma monotoni: vetenskapskrisen, den ekonomiska krisen, kulturkrisen, miljökrisen. Krisen är som den spetälske: istället för att läka drabbas den av ständiga återinfektioner.

Horkheimers utpekade kris ligger inte i vetenskapen som sådan utan snarare i de sociala villkor som hindrar dess utveckling. Vetenskapens möjlighet att hantera och på ett positivt sätt bemöta miljöförändringens krav, liksom att bromsa »de sociala villkor som hejdar och förstör människolivet«, måste också ta itu med den ideologiska oredan inom den gröna miljöförändringens vilken, något cyniskt, kan sägas bestå av självreflexiva teoretiska argument utan egentlig tillämpning.³⁰ Till och med själva möjligheten att vetenskapen med rätt ideologi skulle kunna skapa förändring som svar på den gröna krisen är i sig ett uttryck för den optimistiska tron på omedelbar anpassning. I Carolyn Merchants *Natures död* (1980, sv. övers. 1994) läggs skulden för krisen på upplysningens maskulint dominerade vetenskap vilken betraktat naturen som en mekanism.³¹ Svärtningen av grönskan går längre än Merchants ekoteologi och smäddar vetenskapen, inte endast så att herraväldet över tinget försvinner, utan också själva möjligheten till att alls inta något perspektiv gentemot det. Den optimistiska tron på människans förmåga att övervinna bygger på den felaktiga tron att den starkaste, bäst anpassade överlever – en tanke som hänger kvar i förvandlingens och potentialens optimistiska diskurs. Biologin har däremot redan avfärdat detta som ett utslag av ett skadligt cirkulärt tänkande där beskrivning och förklaring blandats samman: »I evolutionsforskningen har begreppet styrka [’fitness’], vilket ursprungligen syftade på lämplighet i förhållande till omgivningen, kommit att förknippas med begreppet naturligt urval, den hypotetiska mekanism genom vilken lämplighet i förhållande till omgivningen skulle förklaras.«³² Så formuleras den optimistiska tanken att mänskligheten kommer att anpassa sig för att passa in samtidigt som biologin förklarar hur de processer som

ligger till grund för denna miljöbetingade mekanism saknar ändamålslighet.

SVÄRTNINGEN AV ÄNDAMÅLEN

Svärtningen hyllar ändamålslösheten: det finns inga ändamål, inga mål eller syften i naturen; där finns inte ens negationen, där finns ingenting, endast ett slutgiltigt *endstille*. Betraktarens utplåning leder till att ändamålen försvinner eftersom det inte längre finns något medvetande närvarande som skulle kunna formulera någon avsikt. I det gröna perspektivet kräver vidhållandet vid antagandet att naturen har organisatoriska kvaliteter av ett sådant slag att de inkluderar mänskligheten en kommande svärtning. Argumenten som stöder vad dessa kvaliteter skulle vara sträcker sig djupt ner i evolutionsbiologin. Därmed finns en diskurs som länkar samman vetenskapens objektivitetskrav hos evolutionsprocessen med naturens oberoende av mänskliga perspektiv. Men även i den biologiska vetenskapen finner vi ett slags pseudo-svärtning – en växling från en mångfald av färger till monokrom gråhet, till ett mörker präglad av rörelsen från teleologi (funktion som ändamålsenlig målinriktning) till teleonomi (ändamålslös funktion) till autopoietisk enhetlighet.³³

Teleonomin är teleologins evolutionära utveckling; om det senare kräver medvetande, kräver det förra medvetandets frånvaro. Teleonomin behandlar studiet av målinriktade processer utan krav på teleologiska förklaringar; funktion kräver varken ändamål eller anpassning. Och ändå framstår teleonomin som en biologisk halvmesyr, en läpparnas beaktelse till ett slags ändamålslighet utan ändamål, ett sätt att klamra sig fast vid betraktarens förhållningssätt gentemot det naturliga systemet. Jacques Monod påpekade en epistemologisk motsägelse som måste lösas där (observatörens) krav på vetenskaplig objektivitet förbinder denne att »erkänna de levande varelsers teleonomiska karaktär, att medge att de i sina strukturer

och beteenden utför och eftersträvar en plan».34 Monods lösning var att säkra teleonomin som en sekundär invariant egenskap med argumentet att det är den underliggande ändamålslösheten på molekylär nivå som skapar evolutionär förändring. Han sökte dela in de teleonomiska systemens olika intressesfärer i de vitalistiska (vilket implicerar en åtskillnad mellan det levande och det icke-levande) och de animistiska vilka kulminerar i människan som evolutionens slutprodukt. Det har emellertid inte enbart påpekats att dessa begrepp tillämpats felaktigt utan man har också antytt att även ett sådant tänkande fortfarande genomsyras av ändamålsenlighet och en medveten intention vilken svårtningen därför måste eliminera än mer aggressivt. För att förstå de levande systemens mekanismer och organisationsprinciper krävs rimligtvis inte någon tillämpning av den teleonomiska diskursen. En sådan diskurs hävdar att ett för organismen eller systemet inneboende utvecklingsprojekt alltid finns närvarande vilket låter dem fungera i relation till omgivningen:

Ändamål och syften [...] utgör inte attribut i (den allo- eller autopoietiska) maskinens organisation; snarare hör dessa föreställningar till den diskursiva domän som berör våra handlingar, det vill säga, de hör till beskrivningens domän, och när de appliceras på en maskin, eller något annat av oss oberoende system, kommer de spegla hur vi alltid betraktar maskinen eller systemet i förhållande till ett omgivande sammanhang.³⁵

Sådana uttryck berör diskussionen om de teoretiska, begreppsliga och definitionsmässiga ramverk med vilka vi söker förstå de levande tingens natur och deras sammanhang och vad som egentligen involveras i organismens anpassning till omgivningen liksom hur denna omgivning som kan upprätthålla liv är beskaffad. Försöken att göra sig av med teleonomin ersätts med enhetlighet och autopoiesis; och en långsam rörelse sätts igång. Autopoiesis tillbakavisar vitalismen

och animismen hos Monod för att istället betrakta de levande systemen som enhetliga. För denna autopoietiska förståelse blir betraktaren viktig som den som, själv ett levande system, beskriver det levande systemet. Liksom varje levande system är betraktaren ett självreflexivt system med cirkulär organisation. Upprätthållandet av människans organisering som självreflexivt system innesluter dess interaktioner med omgivningen och fortsatta förändringar i dess respons är del i förmågan att förutspå och dra slutsatser, vilket upprätthåller en interaktiv cirkularitet, en »nisch«. För människan är detta inte enbart en rent mekanisk funktion utan också en kognitiv sådan, och Humberto Maturana hävdar att det betraktade inte kan vara del av den omgivning som utgör betraktarens exklusiva domän. Svårtningen av grönskan är ett steg vidare från detta autopoietiska uppslag; den kungör med andra ord en rörelse mot utplånandet av den betraktare som befinner sig utanför den kognitiva domänen hos själva det ting som är det levande system som tänker den. Detta är skogens och avgrundens svarta domän. Liksom människan funderat ut redogörelser för sitt eget ursprung kan svårtningen av grönskan bli ett tänkande om mänsklighetens slut, varmed hela biosfären också avlägsnas från den kognitiva domänen. Maturanas hållning gentemot betraktaren som levande system är öppet optimistisk i det att han betraktar »möjligheten att utvidga den kognitiva domänen« som »obegränsad; det är en historisk process. Vår hjärna, betraktarens hjärna, har genom evolutionen kommit att specialiseras till ett verktyg för urskiljandet av relationer».36 Denna tankens progression från teleologi till autopoiesis återvänder alltså till hoppet och väcker åter betraktaren till nytt liv. Om den biologiska diskursen rört sig mot perspektivets stundande sammanbrott i ändamålslösheten, har den nu drabbat samman med en arrogant optimism. Om begrundandet av mänsklighetens slut då skulle hamna utanför den kognitiva domänen hos människan som levande system, ger svårtningen av grönskan istället utrymme för en melankologisk redo-

görelse för slutet på människan som levande system. I konsekvensens namn krävs då en svärtning snarare än någon slutgiltig förklaring; åkallandet av en skugga som förblindar betraktaren.

ALLT SOM ÅTERSTÅR ÄR INTET

Svartningen av grönskan är entropins poesi, den banala ofrånkomlighetens lag. Väl förpliktigade till detta, »kommer varje färg framträda efter svärtan, och när du ser din materia tillta i svärta, fröjdas då, ty så börjar arbetet». ³⁷ Det svårfattliga är att när grönskan väl har svärtats finns inte längre några funktioner inom ekologin; den melankologiska insikten att det finns funktion utan ändamål, svärtningen och avlägsnandet av vittnets ögon leder till funktionens, kognitionens och perspektivens försvinnande. Allt som återstår är intet.

Att acceptera svärtningen av grönskan är att acceptera den annalkande tystnaden: från färg till monokromt, från grått till svart. Från teleologi till teleonomi till autopoiesis till intighet, från melodi till monoton till Endstille: »han som därför gör jorden svart skall finna sitt syfte och det skall gå honom väl.» ³⁸ Detta borde utgöra den avslutande satsen i varje melankologiskt svartmetalloffer. Gentemot ekotopin föreslår svärtningen av grönskan en metanoisk vändning mot avgrunden, en abystopi. ³⁹

ÖVERSÄTTNING ERIK VAN OOIJEN

NOTER

- 1 [Begreppet svärtning anspelar på nigredo, det viktiga första steget i den alkemiska framställningen av De vises sten. Melankologin är det »svarta» tänkande kring naturen som uppstått i relation till »black metal theory», en teoretisk strömning som istället för att studera black metal som musikgenre ur ett antal teoretiska perspektiv söker tillämpa musikgenreens eget tänkande på en rad filosofiska områden. Ö.a.]
- 2 [Jag har valt att översätta black metal till det på svenska förekommande men mindre vanliga »svartmetall» för att undvika intrycket att det endast är musikgenre som avses. Svartmetallen rör naturen, materien, teknologin och den generella svärtningsprocess som har black metal som ett av sina musikaliska medier. Wolves in the Throne Room är ett amerikanskt black metal-band kända för sitt ekologiska och ekofeministiska engagemang. Ö.a.]
- 3 [Negură Bunget är ett rumänskt black metal-band vars namn syftar på svart dimma som framträder ur en mörk skog. Ö.a.]
- 4 Jonathan Selzer, »Seasons in the Mist», *Metal Hammer* 204 (2010), s. 126.
- 5 Jfr. *The Politics of Nature. Explorations in green political theory*, red. Andrew Dobson och Paul Lucardie, London: Routledge (1993).
- 6 Marcel Wissenburg, »The Idea of Nature and The Nature of Distributive Justice», i *ibid.*, s. 5.
- 7 Richard A. Watson, »A Critique of Anti-anthropocentric Biocentrism», *Environmental Ethics* 5:3 (1983), s. 245-256.
- 8 Warwick Fox, »Deep Ecology: A New Philosophy of our Time?», *The Ecologist* 14 (1984), s. 196.
- 9 Michael M. Gunter Jr., »Deep Ecology», i *Encyclopedia of Environmental Ethics and Philosophy*, red. J. Baird Callicott och Robert Frodeman, Detroit: Macmillan Reference (2009), s. 209.
- 10 Jfr. *Confronting Environments. Local Understanding in a Globalizing World*, red. James G. Carrier, Walnut Creek: Altamira (2004), s. 5.
- 11 Tim Ingold, »The temporality of the landscape», *World Archaeology* 25:2 (1993), s. 154.
- 12 Colin M. Turnbull, *The Forest People*, New York: Simon & Schuster (1962), s. 93.
- 13 Absurd, »Deep Dark Forest», *Facta Loquuntur*, No Colours (1996). [Absurd är ett tyskt nazistiskt black metal-band vars ursprungliga medlemmar dömts för mord. Ö.a.]
- 14 Maurice Merleau-Ponty, *Phénoménologie de la perception*, Paris: Gallimard (1945), s. 294.
- 15 Metallica, »Blackened», ...*And Justice for All*, Elektra (1988).

- 16 Abgott, »Blizzard«, *Abgott*, Whiplash (2000). [Abgott är ett brittiskt-italienskt black metal-band. Ö.a.]
- 17 Roger Y. Stanier et al., *General Microbiology*, femte uppl., Basingstoke: Macmillan (1987), s. 487.
- 18 Arnald från Villanova, *Rosarium Philosophorum*, odaterad, engelsk översättning tillgänglig på <http://rexresearch.com/rosarium/rosarium.htm>.
- 19 Ibid.
- 20 Ibid.
- 21 [Osiris svarta färg symboliserar Nildeltats fertila jord. Ö.a.]
- 22 [Inom alkemin symboliserar kråkan och kråkhuvudet nigredo, den inledande svårtningen. Ö.a.]
- 23 Jfr. Niall Scott, »Black Confessions and Absolution«, i *Hideous Gnosis. Black Metal Theory Symposium 1*, red. Nicola Masciandaro, New York: Glossator (2011), s. 221-231.
- 24 Watain, »The Essence of Black Purity«, *The Essence of Black Purity*, Grim Rune (1999). [Watain är ett svenskt black metal-band kända för sin satanistiska tro och koppling till det okultistiska ordenssällskapet Temple of the Black Light. Ö.a.]
- 25 [Jfr. D. H. Lawrence, *Lady Chatterleys älskare* [1928], övers. Ingmar Forsström, Malmö: Fritzes (1961), särskilt skildringen av kolindustrin i kap. 9. Ö.a.]
- 26 Villanova.
- 27 Abgott, »Book 5: Aren Anul Al Ottos Ailgattab Hastur«, *Fizala*, Helvete & Hate (2003).
- 28 Abgott, »Book 2: Lanrutcon Nyarlathotep«, *Fizala*, Helvete & Hate (2003).
- 29 Max Horkheimer, »Bemerkungen über Wissenschaft und Krise«, *Zeitschrift für Sozialforschung* 1 (1932), s. 3.
- 30 Ibid., s. 7.
- 31 Carolyn Merchant, *Naturens död. Kvinnan, ekologin och den vetenskapliga revolutionen* [1980], övers. Öjevind Lång, Stockholm: Brutus Östling (1994).
- 32 Nicolas S. Thompson, »The Misappropriation of Teleonomy«, i *Perspectives in Ethology*, vol. 6, red. P. P. G. Bateson och Peter H. Klopfer, New York: Plenum (1985), s. 260.
- 33 Jfr. Humberto R. Maturana och Francisco J. Varela, *Autopoiesis and Cognition. The Realization of the Living*, Dordrecht: D. Reidel (1980).
- 34 Jacques Monod, *Slump och nödvändighet. Om den moderna biologins naturfilosofi* [1970], övers. Hans och Ingrid Krook, Stockholm: Aldus (1972), s. 36.
- 35 Maturana och Varela, s. 85.
- 36 Ibid., s. 38.
- 37 Villanova.
- 38 Hermes, i ibid. [Endstille är ett tyskt black metal-band. Ö.a.]
- 39 [Essän publicerades ursprungligen som »Blackening the Green«, i *Melancology. Black Metal Theory and Ecology*, red. Scott Wilson, Winchester: Zero (2014), s. 66-80.]